

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Repliek

Teunissen, P.J.

Citation

Teunissen, P. J. (1983). Repliek. *Acta Politica*, 18: 1983(4), 497-498. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452415>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452415>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

partij waarop men stemt; deze voor de hand liggende analyse voor verschillende leeftijdsgroepen laten de onderzoekers echter achterwege.

Slotopmerkingen

Het moge duidelijk zijn dat naast veel waardering voor het werk van Andeweg en Van der Eijk en Niemöller, ook enige kritiek mijns inziens op zijn plaats is. De waardering geldt vooral de gedegen empirische opzet van beide studies, waarbij staaltjes van data-manipulatie en toepassingen van soms geavanceerde technieken (vooral bij Van der Eijk en Niemöller) vallen te bewonderen. Vooral de opzet van de dissertatie van deze beide laatstgenoemden verdient op zichzelf genomen waardering.

Wat enigszins tegenvalt is de inhoudelijke, theoretische kant van deze studies. De conclusies van Andeweg zijn (ten dele onnodig) mager, maar hebben het voordeel van het 'debunking' effect: veel zogenaamd getheoretiseer wordt terecht naar het land der fabelen verwezen. De theoretische invalshoek van Van der Eijk en Niemöller behelst mijns inziens veel minder dan de goed aangeklede presentatie in termen van 'ideologische identifikatie', 'smallest distance' en 'distance reduction' hypothesen in eerste instantie zou kunnen doen vermoeden. De introductie tot hun nieuwe benadering via een analyse van het veranderende electoraat en de analyse van recall en panel data, hun typologie-analyse van veranderende kiezers en tenslotte de effectieve wijze waarop het begrip 'party identification' wordt ontmaskerd, lijken daarbij eigenlijk interessanter dan hun eigen inhoudelijke bijdrage – zij het dat deze in verder onderzoek, zoals de auteurs ook aankondigen, nader kan worden onderzocht op bruikbaarheid. Daarbij zou ik mij kunnen voorstellen dat gezien de vooralsnog wat magere empirische steun die voor de verschillende hypothesen in termen van uitsluitend de links-rechts dimensie wordt gevonden, toch meer aansluiting zal worden gezocht bij meerdimensionele benaderingen van de 'party space'; à la Bronner en De Hoog, bijvoorbeeld.⁴

Noten

1. Zie bijvoorbeeld J. Th. J. van den Berg en H. A. A. Molleman, *Crisis in de Nederlandse politiek*, Samsom, Alphen a.d. Rijn, 1974, en de bespreking daarvan door Koen Koch, *Crisis in de Nederlandse politiek of crisis in een Nederlandse politicologische theorie*, *Maatstaf*, November 1974, pp. 1-8.

2. De afnemende orthodoxie kan beschouwd worden als een vorm van religieuze individualisering waarop in Nederland in de jaren 60 na het Tweede Vatikaanse concilie vooral binnen Rooms-Katholieke kringen nogal de nadruk werd gelegd, onder meer onder invloed van bijv. bisschop Beckers. Individualisering is als een

meer algemene trend in de jaren 60 aangeduid door C. P. Middendorp, *Ontzuiling, politisering en restauratie in Nederland*, Boom en Zoon, Meppel 1979, Hoofdstuk 2.

3. Aan het begrip 'rationaliteit' is door Koch ruime aandacht besteed (K. Koch, Rationaliteit en rationeel gedrag: definitie en hypothese, *Acta Politica*, 1976, 3: pp. 312-364. Voor een kritiek op een soortgelijke benadering als Van der Eijk en Niemöller door Van Cuilenburg e.a., zie C. P. Middendorp, Een methodisch-technische afweging van 'Kiezers en issues: over politiek inhoudelijke afweging'. *Acta Politica*, 1981, 16: pp. 265-271.

Voor de samenhang tussen objectieve en subjectieve links-rechts posities, zie C. P. Middendorp, *Progressiveness and conservatism. The fundamental dimensions of ideological controversy and their relationship to social class*, Mouton Publisher, New York etc., 1978: pp. 254.

4. Zie A. E. Bronner en R. de Hoog, *Politieke voorkeur: oordelen en beslissen*, Amsterdam, dissertatie.

Twee commentaren op Aquina's bespreking van 'Het politicologendebat: wat is politiek' (AP 1983/3)

I

Onder aanroeping van Tacitus' credo dat men 'sine ira et studio' moet schrijven, opent de Nijmeegse bestuurskundige Aquina (in *Acta Politica* 1983, 3, blz. 373) zijn bespreking van het Amsterdamse boekje 'Het Politicologendebat: wat is politiek?' met niet geringe waarde-oordelen over een eerdere bespreking van en discussie over dat boek. Het zou daarbij om 'modderworstelen' en 'het uitvechten van persoonlijke vetes' zijn gegaan en dat alles gepubliceerd in een blad vol 'leesvoer voor al dan niet vermeeende intellectuelen, wetenschappelijke pulp dus'.

Frappant zijn twee aspecten van deze rondborstige taal. Ten eerste dat de recensent zelf goed kennis neemt van wetenschappelijke pulp en er zijn eigen bespreking zelfs aan ophangt. En ten tweede dat hij Tacitus niet verder heeft gelezen. Tacitus zegt namelijk ook hoe men wél moet schrijven: 'incorruptam fidem professis' (*Historiae*, boek 1), hetgeen in de uitstekende editie van dr. J. Meijer vertaald wordt als 'met onkreukbare trouw aan de waarheid'. Het zou van niveau getuigd hebben ('een toontje lager, een trapje hoger', zoals J. à Campo dat hier ooit zo fraai omschreef), als Aquina, Tacitus verder volgend, zijn oordeel naar waarheid had gegeven in plaats van naar persoonlijke waarden.

Oordelen als 'modderworstelen' en 'persoonlijke vetes' zou Tacitus feitelijk onderbouwd en geobjectiveerd hebben of, indien de feiten ontbreken, achterwege hebben gelaten. Het is ook een nadere bezinning waard

dat Tacitus, zoals trouwens zovele groten van ons vakgebied (van Erasmus tot de Federalist-schrijvers en van Plato tot Lippman), het liefst publiceerde in wat we tegenwoordig massamedia zouden noemen, voor groot publiek, 'wetenschappelijke pulp dus'.

M. P. C. M. van Schendelen

II

In de uitgebreide en curieuze bespreking van 'Het politicologendebat' in AP 83/3 staan zoveel insinuaties en kwaadaardige interpretaties dat het onmogelijk is je als redacteur en auteur van deze bundel te verweren. Ik volsta met één rechtzetting. Aquina schrijft 'Bij Poldervaart en Reinalda valt zo ongeveer alles onder het begrip politiek, en voor zover het er in de praktijk niet onder valt, zou het er onder moeten vallen. Althans als het maatschappelijke veranderingen betreft die groepen mensen nastreven. Het feit dat de andere auteurs in hun bijdragen nogal scherpe kritiek leveren op deze definitie, is voor mijn doel nauwelijks vermeldenswaardig. In géén van de definities wordt ook maar enigszins gewag gemaakt van politiek als vorm van debat, als verzoening van wat in wezen onverzoenbare belangen zijn, en daar gaat het mij om'. (p. 377)

In mijn eigen bijdrage in 'Het politicologendebat' schrijf ik: '*Het proces van articulatie van maatschappelijke tegenstellingen op het niveau van de staat is het object van de wetenschap der politiek*'. Het begrip articulatie slaat niet alleen op het overbrengen van tegenstellingen in de maatschappij naar de staat, maar tegelijk daarmee ook het 'oplossen' (verbinden) van de tegenstellingen, zonder dat ze daarmee verdwijnen. Deze interdependentie tussen conflict en integratie wordt door Duverger de *Januskop der politiek* genoemd'. (p. 25, cursivering in het origineel)

Aquina heeft er wel een leugentje voor over om discussie uit de weg te kunnen gaan. Ook Van Schendelen vermeed in zijn bespreking in Intermediair zorgvuldig een oordeel over deze definitie van politiek, terwijl Daudt in een interview op de vraag wat hij van deze definitie vond antwoordde 'dat men van de definitie van Fennema in het buitenland niet van de stoel zou rollen'. Mét de recensenten ben ik van mening dat het 'politicologendebat' in bredere kring gevoerd zou moeten worden. De eerste aanzetten daartoe beloven helaas niet veel goeds.

M. Fennema

Boekbesprekingen

A. B. Ringeling, *De instrumenten van het beleid*, Alphen aan den Rijn, Samsom Uitgeverij, 1983, 32 blz.

Deze publikatie is de oratie van Ringeling, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in de politicologie en beleidsanalyse aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

Het onderwerp is zowel wetenschappelijk als maatschappelijk van groot belang, zeker in een periode waarin men geregeld spreekt over de crisis van de verzorgingsstaat, de bestuurlijke chaos van het openbaar bestuur en het falen van overheidsbeleid. Ringeling heeft zijn uiteenzetting over instrumenten in het kader van een breed en kritisch overzicht van benaderingen in het openbaar bestuur en in de bestuurswetenschappen geplaatst. In deze recensie worden enkele kritische kanttekeningen bij de oratie gemaakt.

In zijn inleidende paragraaf merkt de auteur terecht op dat het woord instrumenten in het spraakgebruik van beleidsvoerders en notaschrijvers een gangbare term vormt. Al te kras lijkt mij echter zijn opmerking 'In de beleidsanalytische literatuur komt men het begrip nauwelijks tegen' (p. 4). In de geschriften van de meeste binnen- en buitenlandse wetenschappelijke publikaties over beleid zijn de woorden instrument (of middel) en doel schering en inslag. Ook de stelling 'Systematische studie van de eigenschappen van bestuursinstrumenten ontbreekt in belangrijke mate' (p. 9) is wat al te somber. Een dergelijke stelling gaat onder meer voorbij aan de literatuur over beleidsexperimenten en het evaluatie-onderzoek.¹ Voorbeelden van Nederlandse publikaties die zich systematisch met de eigenschappen van beleidsinstrumenten bezighouden, zijn daarnaast de (door Ringeling aangeduide) publikaties van de Commissie voor de ontwikkeling van beleidsanalyse, onder meer over de instrumenten subsidie en voorlichting en enkele niet door Ringeling genoemde uiteenzettingen.²

Ringeling omschrijft beleidsinstrumenten als 'een verzameling van beleidsactiviteiten die overeenkomstige kenmerken vertonen en die zijn gericht op de beïnvloeding van bestuurlijke en maatschappelijke processen' (p. 7).

Het woord beleidsactiviteiten vind ik hier minder gelukkig gekozen. De geko-